

Bechstein često zamjenjuje stereotipne opise junaka (nositelja radnje) i rekvizita bogatijima, a u njegovim se bajkama mogu naći i detaljni opisi scena iz svakodnevnog života. Dodatno je objasnio izraze koje je smatrao manje poznatima. Kao stilska sredstva koristi humor, satiru i ironiju. Zanimljivo je da u tekstove unosi i društvenu kritiku te osobne stavove i opažanja o suvremenim zbivanjima, što nije bilo uobičajeno u onodobnim zbirkama drugih autora.

Za Bechsteinove je bajke karakterističan i velik broj poslovice i, u manjoj mjeri, biblijskih izreka.

Pri jezičnoj obradi predložaka Bechstein nije pribjegavao zamjeni tuđica njemačkim riječima kao što su to činila braća Grimm. Njegovi tekstovi stoga odražavaju jezičnu praksu za koju je bio karakterističan i velik utjecaj francuskoga jezika.

Prvi svezak sadrži 80, a drugi 50 bajki. Svi su tekstovi radi lakešg snalaženja označeni brojevima, iako je Bechstein numerirao samo *Novu njemačku knjigu bajki*.

Na kraju oba sveska nalazi se mali rječnik danas neuobičajenih izraza, a izdanje dopunjuju pogovor Hansa-Jörga Uthera, registar motiva i tipova te kratak popis literature.

Svjatlana LONČARIĆ

Lidija Bajuk Pecotić, Kneja.
Mozaik knjiga, Zagreb 1999., 318 str.

"Vuni je kmica kaj bi na nju lojtre prislonil".

Knjiga *Kneja* Lidije Bajuk Pecotić sastoji se od dva jasno različita dijela, s prepoznatljivom čežnjom spoznajno-emocionalnog stapanja *bajkolikosti* prvog i *znanstvenolikosti* drugoga u ocrtavanju cjeline koja bi se, u postkolonijalnim terminima, mogla označiti kao *mjesto kulture*, u ovom slučaju povijesno, mitološki i ekološki "začarane" kulturne lokacije Međimurja. Dio sastavljen od vilin-

skih bajki ili, kako ih zove autorica, "bajkovitih priča" (a najtočnije, možda, *romana o vilinsko-ljudskim ljubavnim i drugim odnosima*, jer dvanaest priča zapravo čini dvanaest poglavlja fabularno povezane cjeline) ne krije svoje tematsko i stilsko posestrimstvo s *Pričama iz davnine* Ivane Brlić Mažuranić. Pripovijetke su dodatno, prema posebnom tipu zbiljsko-mitske čudesnosti te opakom elementu fizički i emocionalno ubojite hladnoće (osobito velikih i "nezainteresiranih" međimurskih rječina koje su dominantan topos knjige) u srodstvu i s Andersenovom fikcionalnom tematizacijom Sjevera. Tomu je ljubavno-magijskomu i septemtrionalističkomu (!) dijelu pridodat obilat *Tumač važnijih pojmova* — pojmovnik etnografskih, mitoloških i kulturno-povijesnih obavijesti vezanih za Međimurje. Iako su odrednice "poznanstvlenene" referiranjem na školničke izvore, mašta je tu, kako veli Lidija Bajuk, jedino vezivno tkivo. Ipak, poetizacija znanosti u *Kneji*, barem kako se meni čini, nema primarno ni ornamentalni niti subverzivni značaj (u smislu podrivanja i zamučivanja diskurzivnih "žanrova"), iako knjiga kao cjelina svjesno nosi rizik nepodvedivosti, bilo u književnost ili u folkloristiku. *Bricolage* "znanstvene bajke" ili "bajkovite znanosti" blizak je Lévi-Straussovom pojmu *mitomorfičnosti* (antropologije) kao nekoj vrsti *zaraze* racionalnog diskursa svojim iracionalnim predmetom. Ovdje funkcija mašta odmiče od gimnazijalnog shvaćanja "uljepšavanja" ili *infantilizacije* akademskog diskursa te se pomiče prema mjestu koje je strukturno nezaobilazno. "U onoj oblasti gdje je aktivnost duha najviše oslobođena vanjskih prisila", rekao bi prozvani mitolog, ukazuje se da tvorevine kao totemizam ili mitologija nisu izraz svojevoljne igre ljudske mašte, već da podliježu "temeljnim i obaveznim svojstvima svakoga duha, ma kakav on bio". Tako smo jednim žanrovskim "prijestupom" — budući da kroz *Tumač važnijih pojmova*, odnosno interpretaciju i prepričaj mitoloških i kulturnopovijesnih termina valja čitati bajkovni dio

knjige, ali i obratno — dobili mitomorfični okvir u kojemu magijsko, etnografsko, poetsko i civilizacijski detronizirano iracionalno znanje stječe novi, hrabro izborni, hibridni oblik legitimiteta. U sličnu igru jezičnih moći postavljena je i glavna junakinja bajkovitoga, ali posredno i mitologijskoga dijela *Kneje*. Obilježena individualnom razlikom, "drukčija u selu sebi sličnih", Jana je prisiljena rubiti između vilinskoga i ljudskoga svijeta, često u borbi za sam fizički opstanak u zanosnim, ali društveno okrutnim predmodernim pejzažima sklonim hitrim sankcijama gladi, osame i izгона. U ime naizgled neostvarive ljubavi prema jednome vilenjaku (otpadniku dravskoga vodenog carstva nakon što odbija očevo savjet da si željenu, ali vrsno neadekvatnu ženu jednostavno "ftopi" u hladnim valovima) Jana vilinsko-ljudskim metodama očajnički eksperimentira na opasnim granicama svjetova sve do netipičnoga happy enda omogućenog bacanjem čina sveopćeg kolektivnog zaborava njezine društvene prethodnosti, bivše uloge koju su joj odredili neumoljivi zakoni preživljavanja autarkične seoske zajednice.

Tu se, daleko izvan domašaja zavičajnoga folklornog kiča, stvara lokalna determiniranost, močvarno tlo *Kneje*. Na mjestu smo na kojemu je ujedno, uz preduvjet životnog, iskustvenog pripadanja djetinjstvu Međimurja, omogućen pristup jednom zaboravljenom, povijesno potisnutom načelu ženstva. Ono je u posjedništvu "tajnog" aspekta ljudskoga znanja, pri čemu se misterij ne odnosi samo na civilizacijsko pripitomljavanje ne-spoznatoga nabacivanjem vještije-vilinske, opasne, praznovjerne i nečiste prirode na tzv. iracionalno znanje. *Kneja* je knjiga i o onome što se ne zna *zato što se i ne može znati*, pa, analogno proceduri Lévi-Straussovih kasnih radova na mitologikama, eksperimentira s dijalektičkim objedinjavanjem kognitivne i vilinske, mitološke instancije spoznaje, vezom za koju je, kao i u bajkovnom obratu zapleta, neophodan *empty-trash* civilizacijske memorije. Iako ide strmoglavom stazicom vidljivoga šava između znanstvenoga i poetskoga, zbog čega se već pokazala lakom metom brzopoteznih profesionalnih kritičara, *Kneja* nije "selotejpski" spoj zavičajne nostalgije i oportune scientifikacije građe, postupka koji, uostalom, nije nimalo stran ni etnologiji kao uhodanoj i ponešto ustajaloj akademskoj disciplini. *Kneja* iskušava mogućnost oksimoronskoga supostojanja razlika, tjeskobe i slobode, osjetilne sjete i verbalne britkosti, hladne nježnosti premašivanja nedostižnih granica između svijeta živih i svijeta mrtvih (to je, naime, habitus vilinsko-ljudskih stvorenja). Dohvatiti tradiciju u smislu trajne prethodnosti predznanstvenoga i predpovijesnoga mišljenja svijeta, a ne u smislu nepovratne prošlosti nad kojom obavljamo službenu vježbu umske argumentacije, znači zakonito se služiti "magijskom metodologijom", a nema većega od, ponovno, Lévi-Straussa, koji bi pokazao da ta magija nije luckasto hihotanje nad juhom od štakorovih repova, nego da se radi o temeljenoj performativnoj snazi samoga jezika, onom što je u stvarnom, dakle zbiljskom i djelatnom smislu u stanju učiniti riječ.

Ines PRICA